

אמר רב הונא: היתה טליתו חגורה לו על מתניו, ומתכסה בה ממתניו ולמטה⁽⁷⁹⁾, מותר לקרות קריאת שמע.⁽⁸⁰⁾

תניא נמי הכי: היתה טליתו של בגד ושל עור ושל שק חגורה על מתניו, מותר לקרות קריאת שמע.

כה-א אבל לתפלה, אסור לעמוד כשאינו לבוש אלא בחגורה בלבד, כי צריך להראות את עצמו כמי שעומד באימה לפני המלך, ואינו נראה כך עד שילבש בגד שיכסה את לבו.⁽¹⁾

ועוד אמר רב הונא: אם שכח ונכנס בתפילין לבית הכסא, מניח ידו עליהן עד שיגמור.

והניחה הגמרא שכוונתו לומר שיגמור לעשות צרכיו. ולכן תמהה: וכי "עד שיגמור" סלקא דעתך? והרי עליו להפסיק ולצאת לחלוץ תפיליו מיד.

מתרצת הגמרא: אלא, כדאמר רב נחמן בר יצחק: עד שיגמור לעשות עמוד ראשון של גדולים, שכבר התחיל בו.⁽²⁾

הפוסקים חילוק זה [ומסתבר דהיינו משום שהאיסור בעצם ה"ראיה" והיא תלויה במציאות, והיראים סבר שהבגד מצרף הכל ל"מקום אחד"]. ובתועפות ראם כתב שהכוונה לחוגר מעל לבו, ונמצא שאינו חוצץ בין לבו לערוה.

1. כך פירש רש"י, וכתב הב"ח [צא] שלטעמו צריך לכסות כל גופו בתפלה, כראוי לעומד לפני המלך, וכן פסק המ"ב [שם ב, עד כד]. אולם לטעם הריטב"א שמכסה לבו כי הוא האבר הנכבד, אין צורך לכסות כל גופו.

ובבה"ל [ד"ה יצא] כתב שאם אין לו במה לכסות לבו לא יתפלל כלל, אך בערוך השלחן וכף החיים כתבו שאם אינו יכול להשיג בגד נחשב דייעבד, וצריך להתפלל בלא כיסוי הלב. אכן הר"י מלוניל והרשב"ץ כתבו שדרך עזות היא לבקש רחמים כשגופו ערום ממתניו ולמעלה, ולטעמם נראה שלא יתפלל עד שיכסה כל גופו. [וראה בחידושי הגרי"ז עה"ת בראשית ג ח שנקט כי גם כיסוי הלב שייך רק אחר שהתחדש דין ערוה, ותמוה].

2. בפמ"ג [משב"ז מג ח] כתב שגם אם שכח והשתין עמהם בבית הכסא קבוע, יגמור סילון ראשון, כי יש בו סכנה, וכדלהלן.

הפסיק אין עונשו גדול, אלא שאינו נוטל שכר ונחשב רק כ"חוקים לא טובים".

והגרא"מ הורביץ ביאר שרב אדא סבר שהרהור מותר ורק "דיבור" אסור, ולכן אמר שהנחת ידו על פיו לא מועילה משום שגם דיבור שאין מכיר בו אלא ה' הוא בכלל האיסור. ואכן, נראה שרב אדא לימד כאן איסור נוסף, כי "מחניך קדוש" הוא איסור הגברא שאינו ראוי כשעומד במקום טנופת, אך "דבר ה בזה" מלמד איסור משום הביזוי לד"ת שיאמרו במקום זה, והיינו גם כשהאדם מהלך, ואיסור זה רק בדיבור [ראה כה א הערה 30].

79. כך פירש רש"י, וביאר הראש יוסף שהפסק החגורה בין לבו לערוה אינו מועיל אלא אם ערוותו מכוסה, וכדעת הש"ך [יו"ד ר א] שאף אם "לבו רואה את הערוה מותר לקרא ק"ש" [לדעת רש"י להלן כה ב] גילוי ערוה אסור. וראה הערה 19.

תניו, להשמיענו כי אף שאם לבו רואה את הערוה מותר לקרא ק"ש, מכל מקום לתפלה צריך לחגור תחת לבו

80. היראים [שצב] כתב שחגורה על בגדו לא מועילה לחצוץ, כי המלבוש משהו את הכל כאחד, ובהגהות חוות יאיר שלא הזכירו

ועדיין מקשה הגמרא: ולפסוק לאלתר, וליקום?

מתרצת הגמרא: התירו לו לסיים מפני הסכנה, וכמו שאמרו משום דרבין שמעון בן גמליאל.

דתניא, רבין שמעון בן גמליאל אומר: עמוד של גדולים החוזר לתוך גופו של האדם כשהוא מפסיק באמצע עשיית צרכיו, מביא את האדם לידי הדרוקן, חולי מעים שגורם שתהא בטנו צבה. ואילו פילון של מי רגלים החוזר לגופו של האדם, מביא את האדם

לידי חולי ירקון.

איתמר: צואה על בשרו⁽³⁾ או שעמד מאחורי מחיצה⁽⁴⁾ והיתה ידו מונחת⁽⁵⁾ בבית הכסא, רב הונא אמר, מותר לקרות קריאת שמע. רב חסדא אמר, אסור לקרות קריאת שמע.

אמר רבא: מאי טעמא דרב הונא שהתיר לו לקרא קריאת שמע? — דכתיב [תהלים קנ ו] "כל הנשמה תהלל יה", ומשמעותו שההלול הוא רק באברים שנושם בהם, כגון פה וחוטם,⁽⁶⁾ ורק הם טעונים

3. רבינו יונה פירש שהנידון בצואה שאינה יבשה, אך מכוסה בכדיו, וסברת רב הונא שדינה כצואה אחרת מכוסה, שאם לא מגיע אליו ריח מותר, ורב חסדא סבר שצריך שיהא כל גופו ראוי, וכיון שהצואה על בשרו לא מועיל כיסוי להתירה.

ובעה"מ ביאר שהנידון רק במקום המכוסה מאליו, כגון בין אצילי ידיו שמכוסה בבשרו, וגם כשיסיר בגדיו לא יתגלה, ומחצית השקל [עג ו] וערוך השלחן [עו ו] דנו בדבריו.

ודעת הרי"ף והרמב"ם [ק"ש ג יא] שהנידון בצואה שאינה מכוסה, ואפילו היא על ידו, וכתב רבינו יונה שהרמב"ם דקדק לכתוב "טיפת צואה על בשרו" כי לפני צואה מגולה אסור אפילו יבשה, ובהכרח שנחלקו אם מפני קטנותה נידון כאילו אינה כלל, [ותמה אם כן למה נחלקו בפסוקים ולא בסברא זו].

והראב"ד [ראה השגות לבעה"מ ורשב"א] ביאר שרב הונא התיר על בשרו אפילו אינה יבשה, משום כיסוי שאינו עומד להתגלות, ורב חסדא אסר משום שדבוקה בבשרו, [אך על בגדיו ומכוסה מותר, ורק בסנדלו אסור כי בטל לגופו ומתגלה תדיר — מג"א עג ו]. ואילו "על ידו" מדובר ביבשה שאין בה ממשות והיא

כמלמולי זעה, וכתב הפמ"ג [א"א עו ד] שלביאורו רק לאחר מותר לקרא כנגד "ידו", אך בעל היד טעון נטילה.

4. רש"י ובעל המאור כתבו "מחיצה יש בינו לבית הכסא", ודייק מכך המג"א [פג א] שרק מחיצה אחרת מועילה לחצוץ בינו לבית הכסא, אך מחיצות בית הכסא עצמם אינן מועילות, כי בית הכסא נחשב כצואה ואין להתפלל נגדו. אך רבינו יונה ביאר שהכניס ידו דרך חור, ולהלן [כו א] נרחיב בנידון זה.

5. כך גרסו רש"י ובעל המאור. ואילו הרי"ף והרמב"ם גרסו "ידו מטונפת מבית הכסא", וביארו כנ"ל שהיה בה לכלוך שאין בו ממשות. ואילו רבינו יונה ביאר שהכניס ידו דרך חור, ולא הניחה שם, וסברת רב הונא כי כיון שלא מגיע אליו ריח מותר, ורב חסדא סבר שצריך שיהא כל גופו ראוי, וידיו עומדות במקום מטונף.

6. כך פירש רש"י, [וביאר מו"ר הגראי"ל שרב הונא סבר ש"כל עצמותי תאמרנה" אין ביאורו שכל אבר משתתף בעשיית כל המצוות, אלא שלכל אחד יש מצוה כנגדו].

(7) נקיון.

ורב חסדא אמר, אסור לקרות קריאת שמע.

מאי טעמא דרב חסדא? — דכתיב [שם] לה
 ין "כל עצמותי תאמרנה, ה' מי כמכה".
 ומשמעותו היא, שההילול יעשה בכל

(8) האברים, ולפיכך כולם טעונים נקיון.

אתמר: ריח רע שיש לו עיקר, שמקורו
 מצואה⁽⁹⁾,

רב הונא אמר, מרחיק ארבע אמות ממקום
 הצואה⁽¹⁰⁾ וקורא קריאת שמע,

והרא"ה ביאר שהכוונה לאברים שהנשמה
 תלויה בהם, והיינו רוב הגוף, ולפיכך אם רק
 מקצתו מטונף מותר לקרא. ולכאורה נפקא מינה
 לנמצא רובו במקום צואה ומוציא ראשו לחוץ,
 ואכן החזו"א [טז יא] נקט שלדעת רש"י באופן
 זה מותר לקרא, אולם המג"א [ריש עד] הסיק
 ממה שנקטו רק "ידו" בבית הכסא, כי "שדינן
 ראשו בתר רובו" ואסור לקרא, ומסתבר שסבר
 כי "מחניך" תלוי ברוב גופו.

והרא"ש ביאר ש"כיון שאינו מריח, מותר"
 ומשמע שאין צורך בנקיון אברי ההילול, אלא
 ההילול עצמו צריך נקיון שלא יריח כשאומרו,
 וכן נקט הרמב"ם [ק"ש ג יא] שעל בשרו מותר
 כי "אין לו ריח" וראה הערה 10.

7. ביומא [ל א] מבואר שאם הצואה בפי
 הטבעת גם לרב הונא אסור לקרא, והיינו באופן
 שנראית רק כשיושב ולא כשעומד, ואינה כצואה
 בבשרו משום שבמקומה נפיש זוהמא. ורבינו
 יונה הוכיח מכך כבעה"מ שטעונה כיסוי הגוף
 וכיסוי בגד אינו מועיל. אולם הלחם משנה
 [ק"ש ג יא] כתב שהאיסור משום שבמקומה היא
 לחה ויש לה ריח, משא"כ על בשרו.

ונחלקו האחרונים אם צואה בפי הטבעת
 אוסרת רק את בעליה, או גם לאחר של יקרא
 כנגדו, ראה מג"א פמ"ג באר היטב שע"ת
 מור וקציעה ושו"ע הגר"ז [ריש פא].

8. כתב הפני יהושע שגם רב חסדא מודה שאם
 הצואה על האברים הסמוכים לפי הטבעת, מותר
 לקרא ק"ש, כי אינם בכלל "כל עצמותי" שהרי

אפילו מי שרק רואה אותם אסור לקרא ק"ש
 כנגדן, ולכן בפי הטבעת הוצרך הטעם של
 "נפיש זוהמא", והוא משום ריח, וראה שפת
 אמת [על רש"י ביומא שם].

9. הרשב"א כתב דהיינו דוקא כשמקור הריח
 מצואה מגולה, וכיאר הב"י שמכוסה נחשבת
 כאין לו עיקר.

אולם הרא"ה והריטב"א נקטו שגם ריח
 הבא מצואה מכוסה [בחרס] נחשב כיש לו עיקר,
 [וראה הערה 21]. וכך משמע מלשון רש"י [ד"ה
 שיש] "שאיין לו עיקר — הפחת רוח", וראה
 הערה הבאה [במוסגר].

10. על פי רש"י שכתב "מן העיקר, ואע"פ
 שהריח בא אליו". וסבר שבמקום ריח רע שאין
 לו עיקר מותר גם לקרא ק"ש ולהתפלל [ולא רק
 ללמוד תורה וכדלהלן], והיינו משום שגם כשיש
 לו עיקר אין האיסור בעצם הריח, אלא שהוא
 מחברו לעיקר, ורב חסדא סבר שהריח עצמו
 נחשב כצואה.

[והוקשה לרש"י מה תועיל הרחקתו והרי
 אסור להתפלל נגד צואה, ולכן הוסיף שמדובר
 "כגון שהיא לאחריו שאינו רואה אותה", ואף
 שגם מכוסה נחשבת כעיקר, העדיף אופן שמותר
 אפילו בצואה מגולה].

אולם הרא"ה והריטב"א גרסו וכיארזו
 שמרחיק עד מקום שכלה הריח, כי יש איסור
 בריח עצמו, אך אחר שכלה אין צריך להוסיף
 ד"א כצואה [ובכך נחלק על רב חסדא, ולכו"ע
 כשאין ריח מרחיק רק ד"א מהצואה].

ורב חסדא אמר, מרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח, (11) וקורא קריאת שמע. (12)

כשאין לה ריח, ולא כנגד צואת תרנגולים, ולא כנגד (צואת) אשפה שריחה רע.

תניא כוותיה דרב חסדא: לא יקרא אדם קריאת שמע לא כנגד צואת אדם אפילו

ואם היה הצואה במקום גבוה עשרה טפחים, (13) או נמוך עשרה טפחים, יושב בצידו (14) וקורא קריאת שמע. (15) ואם לאו,

ובשיטת הרמב"ם דנו הראשונים, אם גרס "עד מקום שכלה הריח" בדברי רב חסדא, או שפירש כן את דברי רב הונא, [ראה ראב"ד ומגדל עוז ק"ש ג יב], כי לדעתו אף אם לרב הונא אין הריח נחשב כצואה, הרי צריך שיהא ההילול נקי מריח, [ולרש"י אין צורך להרחיק מהריח, כשכלי ההילול נקיים]

המקום או מפני המחיצה שבצדו [כלשון הרא"ה], וראה נשמת אדם [ג ג].

11. המאירי ביאר שטעמו של רב חסדא משום "שכל שהריח מתפשט חשוב כמקום הצואה", ולשון הרשב"ץ "כאילו הוא מלא צואה". והלבוש כתב שיהא כל מחנהו קדוש, ולא יכנס הריח אפילו במקצתו, וכמבואר לעיל שגדר האיסור אינו בקריאה כנגד צואה, אלא שהקריאה מחייבת שיהא מקום קדוש, וכיון שהריח נחשב כהתפשטות מקום הצואה, אסור, וראה הערות 17,10.

14. הרא"ש כתב שמקום גבוה או נמוך מתיר אפילו כשרואה את הצואה, כי חילוק המקום גורם שיהא "מחנהו קדוש". ולכן התיר לקרא בבית כשהצואה מעבר לפתח, אף שהוא פתוח ורואה אותה. וביאר הפמ"ג [משב"ז ריש עט הב'] שלדעתו איסור צואה הוא רק משום "מחניך קדוש" ואין בה משום "לא יראה". אך הפרי חדש ביאר שגם להרא"ש איסורה משום "לא יראה", אלא שאינו חל על צואה שנמצאת במחנה אחר, [ראה הערה 58], ונפקא מינה להרהור, כי איסורו רק במחנה, שהרי "לא יראה" נאמר על "ערות דבר" ואיסורו רק בדיבור.

אולם בבה"ל [ד"ה מלא] כתב בשם הגר"ז שלפניו אין צריך להרחיק עוד ד אמות, כי כיון שאינו רואה נחשב מקום קדוש. ומשמע שריח נחשב כראיה, ובהעדר שניהם, מותר.

ודעת הרשב"א [בסוגיין ובשו"ת ח"א תעד] שגם ראית צואה איסורה משום "לא יראה בך", והאיסור בכל אופן שהצואה כנגדו, ואפילו במחנה אחר, ורק אם גובה המקום או עומקו גורם שלא יראנה, מותר. ואף שלעיל [כד ב] אמרו ש"המהלך" במבואות המטונפים מותר לקרות [אפילו רואה צואה] כי אינו "מחניך", היינו משום שגדר איסור "לא יראה" הוא שכל ראיתו נכללת ב"מחנהו", ואם אינו מחנה אינו נאסר, והרהור לא נאסר אפילו בעומד כי אינו בכלל לא יראה ואין הראיה קובעת מחנה לאיסורו [ע"פ פמ"ג וראש יוסף].

12. הלבוש ופמ"ג [ריש עט משב"ז הז'] כתבו ששיעור הרחקה זו מדאורייתא, ואם לא הרחיק חוזר ומתפלל, אך הנשמת אדם נקט ששיעורה דרבנן, ואינו חוזר.

15. הרמב"ם [ק"ש ג ט] נקט דהיינו רק אם אין ריחה מגיע אליו, כי אין חילוק המקום מועיל

13. הב"ח [עט] ומג"א [שם ה] כתבו שצריך שיהא מקום חשוב, שרחבו ד' על ד' טפחים, והט"ז [ס"ק ג] כתב ששיעור זה נצרך רק להחשב כרשות בפני עצמה, אך לחלק רשות די בגובה י' טפחים, ונחלקו ההיתר מפני חילוק

מרחיק מלא עיניו. (16)

להרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח. (17)

וכן הדין לענין תפלה, שאם הצואה ברשות אחת עמו מרחיק מלא עיניו, ואם ברשות אחרת יושב בצדה ומתפלל.

אמר רבא: לית הלכתא כי הא מתניתא שאסרה לקרא כנגד כל צואת כלבים וחזירים, אפילו כשלא נתן בהם עורות לעבדן, ואין להם ריח כל כך (בכל הני שמעתתא) (18).

ומסיימת הברייתא: ריח רע שיש לו עיקר, מרחיק ארבע אמות ממקום הריח וקורא קריאת שמע. ומוכח כרב חסדא, שצריך

ורק אם רואה בפועל נחשב כאילו הצואה באה אל מחנהו [וראה מג"א עט א, ח, פמ"ג משב"ז הג', הקדמת בה"ל ב, ז, ולהלן הערה 55]. ומכאן הוכיח הפרי חדש שגם לדעת הרא"ש הרואה צואה אסור לקרות משום "לא יראה כך", ולכן מרחיק מלא עיניו, כי אילו כל איסורו משום "מחניך קדוש" יהא מותר כשנמצאת חוץ לד' אמותיו אף שרואה אותה. והפמ"ג [שם הב'] צידד שגם להרא"ש מה שרואה לפניו נכלל ב"מחניך" מה"ת, [או שהוא איסור דרבנן, והיינו שהם כללוהו "במחניך", שהרי אין איסור "לא יראה" בגבוה ונמוך, ראה חיי אדם ג יד].

לריח, וכתבו הפרישה ואליהו רבה שיושב במקום שכלה הריח, ואינו צריך להרחיק ד אמות, והיינו כי העיקר אוסר ובמקום אחר הוא כריח שאין לו עיקר. אולם הלבוש הגר"א ופמ"ג [עט א"א יא טו] נקטו שירחיק ד אמות ממקום שכלה הריח, [ורבינו יונה כתב כמלא עיניו] וסברו שהריח עצמו אוסר.

והביאו רבינו יונה והרא"ש שרבני צרפת סוברים כי כשם שהפסקה מועילה לצואה, כך מועילה לריח, כי רק העיקר אוסר, וכל עוד אין מחיצה הריח מגדיר את מקומו. [והפרישה וערוך השלחן דנו למה לא נאסור לקרוא משום ריח רע שאין לו עיקר, עי"ש].

ובתוס' [ד"ה ריח] כתבו שבתי כסא שיש להם מחיצה מפסקת דינם כריח שאין לו עיקר, ואף אם הפסקה לא מועילה לריח — א. המחיצה מפסקת בינו לצואה שהיא עיקרו, ב. היא הפסקה לרשות אחרת שאינו רואה.

17. הגר"א [עט י] הקשה הרי דין זה כבר שנינו ברישא שלא יקרא נגד דבר שריחו רע, ועוד למה נקטו מרחיק "ממנו" והרי ההרחקה היא ממקור הריח ורק שיעורה הוא עד שיכלה הריח. והעלה מכך שברשות אחרת או במכוסה צריך להרחיק מפני הריח. [ומבואר שמכוסה ברשותו אסור משום שנחשב כהתפשטות הצואה, ואינו כראיה שמחברת את הרואה עם הצואה במקומה].

16. מבואר בירושלמי דהיינו אפילו לסומא או בלילה שאינו רואה מחמת החשך, כי שיעור הראיה נקבע כפי מה שכל אדם רואה ביום. ותימה על הב"י [סוף עה] שהוכיח מדברי הרשב"א שהעומד כנגד ערוה די לו בעצימת עינים, כי האיסור רק ב"ראיה", ולמה "ראית" צואה בסומא תאסור. ובהכרח שבצואה אין האיסור בעצם הראיה, אלא שכל הנמצא בטווח הראיה נכלל ב"מחניך". אולם הטווח אינו כולל צואה ברשות אחרת, ולכן אם עוצם עיניו מותר,

18. הרי"ף לא גרס תיבות אלו, וביאר הרא"ש שרק לגבי צואת כלבים וחזירים אין הלכה כברייתא זו, אך לגבי ריח שיש לו עיקר, כצואת אדם ואשפה [ותרנגולים כדלהלן], הלכה כברייתא שאסור לקרא כנגדן.

אמר להו: חזו הני ציפי דבי רב, מחצלות הפרוסות בבית המדרש, דהני גנו, שחלק מהתלמידים ישנים עליהם, (23) והני גרסי, שאר התלמידים לומדים בבית המדרש, אף על פי שדרך הישן להפיח בשעה שישן. ומוכח שריח רע שאין לו עיקר אינו אוסר.

והני מילי שריח רע שאין לו עיקר אינו אוסר, בדברי תורה, כי אי אפשר להפסיק

אלא, ההלכה היא כי הא דתניא: לא יקרא אדם קריאת שמע לא כנגד צואת אדם, (19) ולא כנגד צואת חזירים, ולא כנגד צואת כלבים בזמן שנתן עורות לתוכו, (20) אך אם לא נתן בהם עורות, מותר לקרא כנגדם, היות ובפני עצמם אין להם ריח כל כך.

בעו מיניה מרב ששת: ריח רע שאין לו עיקר (21) מהו דינו, האם מותר לומר דבר שבקדושה במקומו, או לא? (22)

עיקר, וראה הערה 60. [והריטב"א הביא שיטת רבני צרפת שהפסקה מועילה לריח, ונמצא שחילוק מקום עדיף מכיסוי, וכמבואר במג"א עו א וראה הערה 57].

אך תוס' [ד"ה ריח] כתבו שבתי כסא שיש להם מחיצה מפסקת נחשבים כריח שאין לו עיקר, ומשמע כהרשב"א לעיל שדי בכיסוי, [ואם להרשב"א הפסקה אינה מועילה לריח, נמצא שכיסוי עדיף כאילו אינה בעולם, ויתכן שדין זה התחדש ב"וכסית", ומשום כך כיסוי מועיל אפילו בעששית ואף שלדעת הרשב"א מחיצה לא מועילה כשרואה, וראה פמ"ג [א"א עו א, משב"ז עט ה] ובה"ל [הקדמת עט ז].

22. נידון הגמרא רק על מקום הריח, אך ודאי אינו צריך להרחיק ד אמות ממקום שכלה, כי כיון שאין לו עיקר אינו נחשב כמקום צואה ולא כראיית צואה, ורק רבנן אסרוהו משום כבוד דברי קדושה.

ולכן מי שאינו מריח נאסר רק בריח שיש לו עיקר [מ"ב יט] כי הוא אוסר את מקומו ומבטל את קדושת המחנה, אך כשאין לו עיקר איסורו רק למי שמריח ונמצא מדבר באופן שאינו מכובד.

23. הב"י [קנא] הוכיח מכאן כי אף ששינת ארעי אסורה בבית הכנסת, בביהמ"ד מותר.

19. רש"י פירש שרק צואת כלבים וחזירים תלויה בנתינת עורות, אך צואת אדם אסורה גם בלא עורות, כי אין הדרך לתתה בעבודת.

והרא"ש דייק שאע"פ שהוזכרה צואת אדם בברייתא זו, לא הוזכרה צואת תרנגולין, ומשמע שאין בה איסור כלל. והעמיד שהאיסור בברייתא הקודמת הוא דוקא בלול שלהן, שיש בו סרחון.

20. רש"י כתב "בזמן שיש בהן עורות", ודייק רבינו יונה שרק כשהיא עם העורות אסורה, וכשניטלו מותרת. אולם מלשון השו"ע "אם נתן בהם עורות" דייק הבה"ל שגם אם נטל העורות והתייבשה הצואה אסור.

ולגבי צואת שאר בהמה חיה ועוף, דעת הרמב"ם [ק"ש ג ו] שהיא כצואת אדם, ותמה רבינו יונה למה החמיר בה, וכתב הב"י שלא אסר אלא אם ריחה רע, וכן ביאר גם בדעת הטור, אך המג"א [ס"ק יג] נקט שהטור סובר שדינה כריח רע שאין לו עיקר. ובמ"ב [כד ובה"ל ד"ה דינם] דן אם לדעת המחבר גם כשפסק ריחם אסור כצואת אדם.

21. רש"י וריטב"א ביארו דהיינו הפחה, וכדלעיל הערה 9 שגם ריח הבא מצואה מכוסה נחשב כיש לו עיקר. והרא"ה פירש לעיל שמכוסה בחרס, ולכן כתב כאן שאם מכוסה בעפר והתערבה בו, בטלה, ונחשבת כאין לו

את כל לומדי בית המדרש מפני הישנים. אבל בקריאת שמע, לא. כי מי שרוצה לקרא, יכול לצאת ולקרא בחוץ.⁽²⁴⁾

ודברי תורה נמי, לא אמרן שמותר ללמוד במקום ריח שאין לו עיקר, אלא בהפחה דחבריה. אבל כשהריח מהפחה ידיה, לא, אלא עליו להמתין עד שיכלה הרוח.⁽²⁵⁾

אתמר: צואה עוברת, כשמעבירים לפניו גרף של רעי⁽²⁶⁾ — אביי אמר, מותר לקרות

קריאת שמע. רבא אמר, אסור לקרות קריאת שמע.⁽²⁷⁾

אמר אביי: מנא אמינא לה? דתנן [נגעים יג ז] לגבי מצורע שמתמא במקום קביעותו: הטמא עומד תחת האילן והטהור עובר, הרי הטהור נעשה טמא, כי העומד נחשב קבוע במקומו. אך אם היה הטהור עומד תחת האילן וטמא עובר, הרי הטהור נשאר טהור, כי המהלך אינו נחשב קבוע. ורק אם עמד הטמא, הרי הטהור נעשה טמא. וכן הדין

ותמה הגרעק"א שהרי ההיתר הוא רק לתלמידי חכמים שנרדמו בלימודם ונחשב דוחק, וכביאורי הראשונים במגילה [כח ב], ומניין להקל לכל אדם בביהמ"ד, וראה בפרי יצחק [ח"ב ה] שהרחיב בזה.

24. כך פירש רש"י, והמג"א [עט טו] דן אם לביאורו הלומד ביחידות צריך לצאת ואסור לו ללמוד בפנים, או שלא גזרו רבנן בת"ת, וכמבואר בשו"ת הרא"ש [ד א] ובמהרש"א [לתוד"ה ריח], ובראש יוסף הוכיח מכך שריח שאין לו עיקר איסורו רק מדרבנן, וראה באבני נזר [או"ח יט] שההיתר רק אם כבר התחיל ללמוד, אך אסור להתחיל במקום ריח.

והלבוש ביאר שהחמירו בק"ש כי "הוא שבח ביותר לו יתברך", ולביאורו אין חילוק בת"ת בין רבים ליחיד.

25. כך פירש רש"י, ומשמע שהאיסור משום שיכול לצאת, והפסקה שלו אינה כביטול בית המדרש כולו.

ומדברי רבינו יונה משמע ששל עצמו חמור משל חברו, אף דמאיס טפי, כי נחשב כיש לו עיקר, וראה אשל אברהם [בוטאטש, עט ז].

ולביאוריהם נמצא שהאיסור נמשך כל זמן שהריח קיים, ראה מאמר מרדכי [עט ז]

ושעה"צ [קג א]. אך הרא"ה כתב שגם לדידיה רק בעת ההפחה אסור, כי אחר ההפחה דינו כהפחה דחבריה, וראה באשל אברהם [שם] שבעת הפחה גם הרהור אסור.

26. כך פירש רש"י, ונקט גרף של רעי שאין הצואה נראית ואין ריחה נודף, כי נגד צואה מגולה, או מכוסה שעומדת במקומה ויש בה ריח, אסור לקרא משום ראייה או ריח ואינו תלוי בדיני קביעות [ראה רא"ה].

והרמב"ם [ק"ש ג יג] כתב שהיתה שטה על פני המים, ומשמע שנקט שראיה אינה אוסרת בצואה אלא משום "מחנה" ואם עובר אינו קבוע אינו בכלל איסור מחנה.

27. הרמב"ם [שם] כתב שאסור לקרא עד שיעברו ממנו ד אמות. וביארו מהר"י אבוהב והב"ח שהאיסור לפניו "מלא עיניו" הוא רק בצואה עומדת, [ויש לדון אם יתיר גם בריחה נודף]. וראה פמ"ג [א"א עו ב] שכוונת הרמב"ם לדי' אמות ממקום שכלה הריח.

והכסף משנה תמה שלא מצינו מקור להיתרו בגמרא, [ואם משום שאין מחנה אלא בקביעות, היה צריך להתיר אפילו תוך ד"א, כמו מהלך שמותר במקום מטונף כי אינו מחנהו, וראה קרית ספר והערה 30], ולכן ביאר

באבן המנוגעת, שאינה מטמאת אלא אם הנושאה עומד במקומו.⁽²⁸⁾

וכיון שמצינו במשנה זו שמהלך אינו נחשב קבוע במקומו, ואבן ביד אדם מהלך דינה כמהלכת, נלמד מכך שאם מעבירין צואה לפניו, דינה כמהלכת, ואינה אוסרת את מקומה.⁽²⁹⁾

ורבא אמר לך: התם, במצורע, מהלך אינו מטמא, כי בקביעותא תליא מילתא, משום דכתיב [ויקרא יג מו] "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו". ומשמע שרק "מושבו" טמא. אך הכא, לגבי איסור צואה, "והיה מחניף קדוש"⁽³⁰⁾ אמר רהמנא [בדברים כג טו], והוא נסוב על מקום האדם המדבר בדברי קדושה, וכיון שנכנסה צואה למקומו, הא ליכא "מקום קדוש".⁽³¹⁾

אולם לדעת הרמב"ם שהנידון על צואה השטה במים, נמצא שהנידון על עצם המהלך אם דינו כקבוע, והראיה מהרישא, מדין המצורע עצמו שבהליכתו אינו נחשב קבוע לטמא.

30. באליהו רבה [עו ג] כתב שמקור הרמב"ם להקל בצואה עוברת שאוסרת רק ד' אמות לפניו, הוא ממה שנקט בה רבא רק את דין "מחניף" שאוסר את מקומו שהוא ד' אמות, ולא איסור "לא יראה" שאוסר "מלא עיניו".

אכן הרשב"א כתב שאב"י התיר כיון ש"עוברת" אינה בכלל מחנהו כי אינה קבועה, ותמה הפמ"ג [הקדמת עט] שהרי לשיטתו יש איסור ראייה אפילו ברשות אחרת, והעמיד שהנידון בעוצם עיניו. וא"כ אין ראייה ממה שלא נקט רבא איסור זה.

ובגבורת ארי [תענית כ ב] הקשה, שלכאורה לאב"י בצואה עומדת והוא הולך, אסור, כמו בטומאה, וכ"ש לרבא שהחמיר, ולמה מהלך במבואות מטונפים מותר. ובהכרח שכוונת רבא שבצואה אין דנים על מקומה, כי האיסור על האדם הקבוע בטנופת, ומהלך אינו קבוע ואינו נאסר [ראה כד ב הערה 78].

31. לפי רש"י כוונת רבא שאמנם חפץ הנח על מהלך דינו כעומד ולא כמהלך, ורק לגבי מצורע התחדש שצריך קביעות מקום לטומאה, וחקיק אדם מהלך אינו מקום קבוע. אך צואה כיון

שהנידון בעוברים מאחוריו, ובעטרת זקנים [עו ב] ומ"ב [שם ח] כתבו שגם מאחוריו צריך ד' אמות ממקום שכלה הריח. [וראה ביאור נוסף בט"ז עו ב ובה"ל ד"ה העבירו. ועיין עוד בהערות 30 33].

28. כך פירש רש"י כאן, אך בקידושין [לג ב] גרס "טמא יושב וטהור עומד, טמא. טמא עומד וטהור יושב, טהור" וביאר שמטמא רק בקביעות של ישיבה. ותמוה מסוגיין, שהנידון רק על עובר, אך עומד מטמא.

וידוע לחלק, כי רק בסוגיין שהנידון על קדושת המקום הוכיחו מדין הנגע שעושה את מקומו טמא, והמקום מטמא, וכל מקום קביעות נחשב "מקום" לטמא. אך בקידושין [שהנידון על כבוד ת"ח העובר, ואינו נידון על דיני המקום] הוכיחו מדין מצורע מוחלט שהוא עצמו מטמא כמת באהל, וגזרת הכתוב שיטמא רק בישיבה, וכיון שאינו דין במקום אינו תלוי בקביעות אלא בישיבה בפועל.

29. כך ביאור הראיה לפירוש רש"י שהנידון על גרף של רעי ביד אדם מהלך, והראיה מהסיפא. וכן פירש רש"י בקידושין [שם] לגבי הנידון אם רכוב כמהלך, שראיית הגמרא מדין האבן, שתלויה בנושאה, ונמצא שהנידון הוא על גדר דבר שנח על גבי מהלך, אך מהלך עצמו ודאי אינו קבוע בהילוך.

אמר רב פפא: פי חזיר⁽³²⁾ כצואה עוברת דמי⁽³³⁾, ואסור לקרות קריאת שמע לפניו.

מקשה הגמרא: פשיטא שפי חזיר נחשב כצואה עוברת, שהרי תמיד יש צואה בפיו.

מתרצת הגמרא: לא צריכא להשמיענו שאסור לקרא לפניו, אלא אף על גב דסליק מנהרא, אפילו כאשר החזיר עולה מרחיצה

בנהר אין הרחיצה מועילה לו, כי הוא כגרף של רעי שהוא מיועד לקבל צואה.⁽³⁴⁾

אמר רב יהודה: ספק אם מה שמצא במקומו היא צואה, אסורה. אך ספק מי רגלים, מותרים.⁽³⁵⁾

איכא דאמרי: כך אמר רב יהודה: ספק אם יש צואה בבית, מותרת,⁽³⁶⁾ כי אין דרך

שנחשבת כעומדת בתוך מחנה האדם, אף שאין לה קביעות מקום של צואה אוסרת בתפלה. ואילו להרמב"ם כוונתו, שאמנם מהלך אינו קבוע, אך צואה אינה אוסרת משום קביעותה, אלא האדם נאסר בעצם מציאותה במחנה הקבוע שלו. ושניהם שוים שהקביעות תלויה באדם ולא בצואה.

32. בירושלמי [פ"ב ה"ד] משמע שכל גופו נחשב כבית כסא מטלטל, עי"ש.

33. באליהו רבה כתב שרב פפא נקט דוקא כ"צואה עוברת" כי דינה קל, שאינה אוסרת לפניו "מלא עיניו" אלא ד' אמות בלבד, וכדעת הרמב"ם [בהערה 27]. ובראש יוסף דחה, שחזיר נחשב כ"עוברת" כי הוא תמיד בתנועה, [ותמה א"כ איך הקשו "פשיטא" והרי חידוש הוא שנחשב עובר אף שהוא במקומו].

וראה בה"ל [סד"ה אותה] שיש להחמיר גם אם חזיר עובר לפניו, ואינו עומד במקומו, [והיקל רק כשהוא ברשות אחרת ועוצם עיניו].

34. כך ביאר רבינו יונה, וכ"כ השו"ע [עו ג], וראה ביאור הגר"א [פז ד] שהעלה מכאן שרחיצה אינה מועילה לגרף של רעי. אך הר"י מלוניל ביאר שסתמא צואה דבוקה בו, ואכן בשו"ת משנה שכיר [ח"א י] נקט שאם רחצוהו לנקותו כדי למכרו מותר. והרא"ה כתב שהוא כצואה מכוסה בחרס.

35. בלשון שניה נקטה הגמרא שהאיסור הוא בספק אם יש צואה בבית [וכן נפסק בשו"ע [עו ז, ויתכן שזה הספק גם בלשון זו, אלא שנחלקו אם הספק אוסר בכל מקום, כי הוא נידון על אמירת דבר שבקדושה, או שהנידון על עצם המקום]. ובפנים נקטנו שהספק אם מה שנמצא היא צואת אדם, ולכן לא מועילה לו חזקת המקום.

והריא"ז כתב שגם ספק זה, תלוי אם היה בבית או באשפה, כי המסקנא כלשון שני [הובא בשלטי גבורים טז ב אות ז], ותמה הפרי חדש שהרי רק לגבי ספק אם יש צואה מועילה החזקה שהבית בדוק, אך כאשר היא נמצאת לפניו בבית הורעה החזקה [ובישועות יעקב אות ג ביאר מחלוקתם].

והמג"א [שם י] נקט שבספק מה היא הולכים אחר המצוי, ולפיכך יתכן שיהא חמור בבית מאשפה, כגון אם בבית מצויים תנוקות יותר מכלבים, ואילו באשפה יותר כלבים מתנוקות. ובאורח נאמן נקט שהפר"ח מחמיר גם אם מצויים כלבים, וראה פמ"ג.

ולדעת הריא"ז לכאורה בספק אם הם מי רגלים, מותר. אך בחיי אדם נקט שגם בהם הולכים אחר המצוי, וראה בה"ל [ד"ה אבל] שדן אם היינו דוקא בספק מ"ר של אדם או בהמה, או גם בספק שמא אלו מים בעלמא.

36. כתב רבינו יונה [יד א בדפי הרי"ף ד"ה

להניח צואה בבית,⁽³⁷⁾ אבל כשהספק אם יש צואה באשפה שהוא סמוך לה, אסורה, כי הדרך להשליך בה צואה.⁽³⁸⁾ ואילו ספק מי רגלים אפילו באשפה נמי מותרין.

ומוכיחה מכך הגמרא שרב יהודה סבר לה כי הא ררב המנונא.

דאמר רב המנונא: לא אסרה תורה לדבר דברים שבקדושה כנגד מי רגלים המונחים בקרקע, אלא כנגד עמוד קילוח בלבד.⁽³⁹⁾

והטעם לכך כדרכי יונתן:

דרבי יונתן רמי, הקשה סתירה, לכאורה,

בין הפסוקים: כתיב [דברים כג יג] בענין קדושת מחנה הצבא, "ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ". ומשמע שאינו צריך לכסות את יציאותיו, ואף שהם גלויים נשאר המקום "קדוש". ומאידך כתיב [שם יד] "ויתר תהיה לך על אוזן, והיה בשבתך חוץ, וחפרת בה, ושבת וכסית את צאתך". הרי שחייב לכסותם.

וביאר: הא כיצד? — כאן, הפסוק שחייב לכסות, מדובר בגדולים. ואילו כאן, הפסוק שאינו חייב לכסות, עוסק בקטנים.

אלמא, כנגד קטנים לא אסרה תורה לדבר דבר שבקדושה, אלא כנגד עמוד בלבד. הא

בבית [אלא רק שכאשפה אסור משום חזקת צואה]. ולכאורה נחלקו אם ספק צואה אסורה משום ספיקא דאורייתא [וצריך חזקה להתירה] או שספק אינו מפקיע קדושת מקום.

38. לביאור הערוך השלחן הנ"ל אין האיטור בכל אשפה, אלא אם יש סיבה לתלות שיש בה צואה, ולכן שנינו לעיל "אשפה שריחה רע", כי בלא ריח, סתמא מותר. אולם המ"ב [עט כט, ובה"ל ד"ה אשפה] נקט שכל אשפה אסורה כמקום שיש בו צואה, וכוונת הברייתא לעיל שאם ריחה רע אסורה, אפילו אם בדקה ואין בה צואה,

ובשו"ע כתב שספק באשפה אסורה משום שחזקה שיש בה צואה, ובמ"ב כתב שגם אם לא הוחזקה ספקה לחומרא, ואין הכוונה לחזקה, אלא שדרך להיות שם צואה [ראה הערה 40]. אך באפיקי מגינים נקט שהכוונה שאפילו אם התפלל והלך ולא בדק, צריך לחזור מפני החזקה, וראה בה"ל [ד"ה קרא].

39. הרשב"א [כג א] למד מכאן שמים שותתין

הואילן] שאם יש קטנים בבית, חייב לבדוק, ואם לא בדק נקרא חוטא וחוזר ומתפלל. [ונחלקו הראשונים כמה חייב לבדוק, ועל מה חוזר ומתפלל, וכדלעיל כב ב הערה 33]. ולדבריו, ספק צואה הוא במקום ריח רע.

אך המאירי כתב שאף אם הריח ריח רע בבית אינו חייב לבדוק. ובמגן גבורים [עו ג] ביאר שאין חיוב לברר אלא במקום שכבר היה בו פעם חזקת איטור.

ובערוך השלחן הוכיח מדברי הרמב"ם שספק צואה מותרת אף אם הוחזק האיטור בבית, כגון שתנוקות עושין בו, כי יש כנגדו חזקה שמנקים אחריהם, שאל"כ איך יתכן ספק צואה בבית. אלא שההתר רק באופן שהתחיל להתפלל ולא הסתפק בה, אך אם הסתפק קודם, ואח"כ מצאה, חייב לחזור ולהתפלל. וראה פמ"ג [א"א עו יב] שאם התפלל והלך ולא בדק, אין צריך לחזור.

37. כך פירש רש"י, וכן כתב השו"ע [עו ז] שההיתר משום "דחזקת בית שאין בה צואה", אך הרמב"ם [ק"ש ג טו] לא ביאר טעם ההיתר

צריך להמתין עד שיבלעו לגמרי בקרקע.

אמר ליה אביי: מאי חזית דסמכת אהא שהתיר רב יהודה בשם רב אם קרמו פניה, ותדחה בכך את עדות גניבא בשם רב, מדוע לא תסמוך אהא דאמר רבה בר רב הונא אמר רב "צואה אפילו יבשה כחרס, אסורה". וכיון שהחמיר בצואה, יתכן שגם מי רגלים אסורים עד שיבלעו.

ומבררת הגמרא היכי דמי "צואה כחרס"? — אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל זמן שזורקה ואינה נפרכת.

ואיכא דאמרי: אף אם כשזורקה היא נפרכת, עדיין היא לחה כל זמן שגוללה ואינה נפרכת.⁽⁴¹⁾

אמר רבינא: הוה קאימנא קמיה דרב יהודה מדפתי, חזא צואה, אמר לי עיין אי קרמו פניה אי לא.

נפול לארעא, מדאורייתא שרי, ורק רבנן הוא דגזור בהו. וכי גזור בהו רבנן — רק בודאן, אבל בספקן לא גזור.⁽⁴⁰⁾

ובודאן עד כמה ישהו על הקרקע ויהא אסור לדבר כנגדם? — אמר רב יהודה אמר שמואל, כל זמן שמטפחין [ובסוף העמוד מובאת מחלוקת בשיעור "מטפחין"].

וכן אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל זמן שמטפחין.

וכן אמר עולא: כל זמן שמטפחין.

גניבא משמיה דרב אמר: כל זמן שרישומם ניכר על הקרקע.

אמר רב יוסף: שרא ליה מרא ימחול לו רבונו [ה'] לגניבא! כי ודאי העיד שקר בשם רב! שהרי השתא לגבי צואה אמר רב יהודה אמר רב "כיון שקרמו פניה [שהגליד חלקה החיצון] מותר", מי רגלים מיבעיא? ולמה

לא גזור בהן על ספק. וכן דייק במגן גבורים [עו ג] מאריכות לשון הגמרא, והעלה מכך שהתירו אפילו במקום שאפשר לברר, ובבבין שלמה [יג] כתב שמקילין אפילו לכתחילה, [ואף אם יכול להתפלל במקום אחר, אין צריך להחמיר].

אולם החיי אדם [ג לב] אסר ספק מ"ר באופן שהחזק האיסור, וכתב המ"ב [עו כד] שבאשפה אינו נחשב כהחזק, אלא שחייב לבדוק כיון שהדרך להמצא שם צואה, וספק דאורייתא לחומרא, אך בספק מ"ר שלא החזקו מותר כספק דרבנן לקולא.

41. כך ביאר רש"י, וכתב שחומרא היא [בכך שזמן איסורה ארוך יותר]. אך רבינו יונה והרשב"א כתבו שלשון זה מיקל, וסובר שאף

איסורם דרבנן, וכן הבין המג"א [עו יא] בדברי הרא"ש [סי' כג]. אולם רבינו יונה [שם ד"ה היה] נקט שאסור מה"ת.

ור"י מלוניל ביאר שהאיסור נגד הקילוח הוא משום "שאז מסריח יותר", והיינו שדינו כצואה מחמת מאיסותו, אך הרשב"א [שם] נקט שאיסורו משום "לא יראה", וביאר באגרות משה [או"ח א כז] שנחשב כחיבור לערוה, כי אילו העמוד כצואה, למה הותרו כשנפלו בכלי, והרי כיון שעיקרו מה"ת יהא צריך להרחיק ד' אמות, ובהכרח שרק אחר שנפלו התחדש איסור דרבנן של צואה.

40. בפשטות הכוונה לכלל של "ספק דרבנן לקולא", אך בראש יוסף [כב ב] כתב שהקלו אף באשפה שהחזק בה האיסור, כי לכתחילה

איכא דאמרי: הכי אמר ליה: עיין אי מפלאי אפלווי [אם יש בה סדקים], והוא סימן שיבשה לגמרי.⁽⁴²⁾

דנה הגמרא: מאי הוה עלה? מה היא המסקנא בנידון לעיל, לגבי השיעור לאיסור מי רגלים שנפלו על הקרקע.⁽⁴³⁾

אתמר: צואה יבשה כחרס. אמימר אמר אסורה, ומר זוטרא אמר מותרת.

אמר רבא: הלכתא, צואה כחרס, אסורה. ומי רגלים איסורן כל זמן שמטפחין.⁽⁴⁴⁾

מיתבי ממה ששינונו בברייתא: מי רגלים, כל זמן שמטפחין, אסורין, נבלעו או שיבשו, מותרים.

ומוכיחה הגמרא: מאי לאו, "נבלעו" דומיא ד"יבשו", מה יבשו מותרין רק באופן דאין רשומן ניכר, אף נבלעו מותרין רק באופן דאין רשומן ניכר. הא רשומן ניכר, אסור, אף על גב דאין מטפחין. ודלא כרבא.

מתרצת הגמרא: ולטעמיה, אימא רישא, "כל זמן שמטפחין" הוא דאסור, ויש לנו לדייק: הא רשומן ניכר, שרי.

אלא, מהא ליכא למשמע מינה. ואין מכאן קושיא או ראייה לרבא.

דנה הגמרא: לימא, האם יש לנו לומר כי ביאור השיעור שקבע רבא "כל זמן שמטפחין"⁽⁴⁵⁾ תלוי במחלוקת כתנאי:

דתנאי, כלי שנשפכו ממנו מי רגלים⁽⁴⁶⁾,

אם לא נפרכת בזריקה, כשנפרכת בגלילה יוצאה מתורת חרס ומותרת, כי עפרא בעלמא היא. והוסיף שלפיכך פסק הרמב"ם [ק"ש ג ז] כלשון ראשון שהוא לחומרא.

ובפרישה [פב] ביאר שנחלקו במשמעות תיבת "נפרכת", שרש"י נקט דהיינו יבשה הנשברת לתתיכות, ויותר קל לשוברה כך בזריקה מאשר בגלגול, ורבינו יונה הבין שפריכה היא דק כקמח הנטחן, וזה נעשה רק ע"י גלילה.

42. הרשב"א הביא בשם הראב"ד ששיעור יבושת זה שוה לשיעור "גוללה ונפרכת", ואילו רבינו חננאל נקט שהוא פחות משיעור צואה כחרס, וכ"כ הערוך [פל].

43. כך פירש רש"י, וכתב מהרש"א שלא גרס בסמוך "אתמר צואה כחרס", אלא מדברי רבא לגבי מי רגלים, וראה צל"ח שביאר למה לא ביאר רש"י שהנידון בשיעור יבושת הצואה, שגם עליה דיבר רבא.

44. האור שמח [תפלה ד ו] הקשה שהרי מדברי אב"י לעיל משמע ששיעור "רשומן ניכר" במי רגלים שוה לשיעור "יבשה כחרס" בצואה, וכיון שרבא אסור בצואה כחרס, היה ראוי שיאסור גם ברישומן ניכר. וביאר שהחמירו רק בצואה שאיסורה דאורייתא, אך במי רגלים דרבנן הקלו, שלא יאסרו אלא במטפחין.

45. כך ביאר הב"י [פב] בביאור א', והיינו שרבא בא רק לאפוקי מהאוסרין כשרשומן ניכר, אך לא הכריע במחלוקת תנאי דלהלן אם טופח בלבד אוסר.

ועוד ביאר שכוונת הגמרא לתלות את מחלוקת האמוראים [אם האיסור אפילו כשרשומן ניכר או רק במטפחין] במחלוקת התנאים דלהלן. וראה עוד במסקנא.

46. הרשב"א [בע"ב] ביאר שהוא כלי העומד בקביעות לקבל מי רגלים, ולכן נאסר גם כשנשפכו ממנו.

אסור לקרות קריאת שמע כנגדו, ומי רגלים עצמן שנשפכו, אם נבלעו, מותר לקרות כנגדן, ואם לא נבלעו, אסור.

רבי יוסי אומר, האיסור לקרות כנגדן הוא רק כל זמן שמטפחין.

ודנה הגמרא: מאי "נבלעו" ומאי "לא נבלעו" דקאמר תנא קמא? — אילימא "נבלעו" היינו דאין מטפחין, ו"לא נבלעו" היינו דמטפחין, ועל כך אתא רבי יוסי למימר "כל זמן דמטפחין" הוא דאסור, הא רשומן ניכר שרי, אם כן אין כאן מחלוקת, כי דברי רבי יוסי היינו דברי תנא קמא, כי שניהם סוברים שהאיסור רק במטפחין.

אלא בהכרח כוונת תנא קמא להתיר רק ב"נבלעו" משום דאין רשומן ניכר, והאיסור ב"לא נבלעו" הוא משום דרשומן ניכר.

ואתא רבי יוסי לחלוק ולמימר שרק כל זמן שמטפחין הוא דאסור. הא רשומן ניכר,

שרי. ונמצא שנחלקו בנידון דלעיל, מהו שיעור האיסור של מי רגלים.

דוחה הגמרא: לא! דכולי עלמא רק כל זמן שמטפחין הוא דאסור. הא רשומן ניכר, שרי.

והכא, בטופח על מנת להטפח איכא כה-ב בינייהו. תנא קמא סובר שרק אם המי רגלים במצב של טופח על מנת להטפח אסור לקרות לפניהם, ואילו רבי יוסי מחמיר וסובר שגם כאשר נבלעו יותר והם רק טופחים, אך אין בהם כדי להטפח דבר אחר, אסור.⁽⁴⁷⁾

שנינו במשנה: ירד לטבול, אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תנץ החמה.

דנה הגמרא: לימא, האם יש לנו לומר, כי תנא, שנינו כאן, סתמא דמתניתין כרבי אליעזר, דאמר זמן קריאת שמע הוא רק עד הנץ החמה.

47. כך פירש רש"י. והיינו שבהוה אמינא רבי יוסי מיקל, שרשומן אינו אסור עד שיהיו מטפחין, ולמסקנא החמיר ואוסר בטופח אף שאינו מטפח. וכן ביאר הרא"ש ופסק כתנא קמא שרק מטפח אוסר, וכתב הב"י [פב] כי אע"ג שלשון רבא משמע כרבי יוסי, הבין הרא"ש שמסקנתו כתנא קמא, שהרי אמרו "לא דכו"ע וכו" ומשמע שלא ניחא להעמיד את הכרעת רבא כרבי יוסי, ובהכרח שלמסקנא "מטפחין" היינו רק בטופח להטפח, כתנא קמא.

אולם הרמב"ם [ק"ש ג ז] נקט שגם טופח גרידא אוסר, וביאר הב"י שפסק כתנא קמא, והבין שלמסקנא "לא נבלעו" היינו טופח אף שאינו מטפח, ורבי יוסי הקיל וסבר שרק

מטפח אסור, ונמצא שבין בהוה אמינא ובין במסקנא תנא קמא מחמיר מרבי יוסי, אלא שהוה אמינא שרבא כרבי יוסי, ומסקינן שכוונתו כתנא קמא.

והגר"א תמה שלא מצינו "לימא כתנאי" כזה, שהדין נשאר תלוי במחלוקת, ורק הופכים את השיטות שיהא הדין כהלכה, ולכן ביאר כביאור הב' [הג"ל] שהוה אמינא שנחלקו אם רשומן ניכר אוסר או רק מטפחין, ומסקינן שנחלקו בטופח להטפח, והאוסר ברשומן ניכר סבר כתנא קמא, [וגם האוסר במטפחין סבר כתנא קמא אלא שברשומן ניכר כולם התירו], ודעת הרא"ש שלשון רבא כרבי יוסי, ואילו הרמב"ם סבר שרבא לא עסק במחלוקת זו, ופסק כרבי [תנא קמא].